

Федеріка Фава

Іспанія

Ключові слова: #економічна стійкість #створення робочих місць
#джентрифікація #гранти #екологічна стійкість #стійкий туризм
#розширення можливостей #некомерційна організація

Матеріали створено в рамках проекту «Відкрита спадщина» (OpenHeritage: Organizing, Promoting and ENabling HEritage Reuse through Inclusion, Technology, Access, Governance and Empowerment), підтриманого програмою досліджень та інновацій Європейського Союзу "HORIZON2020" (грантова угода №776766).

Координатор проекту: Метрополітальний дослідницький університет (Metropolitan Research Institute) у Будапешті
Див. більше: www.openheritage.eu

Переклад профінансовано зі Стабілізаційного фонду культури та освіти 2022 Федеральним міністерством закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut

Підхід до пристосування спадщини в Іспанії (резюме)

До економічної кризи в Іспанії (2008–2014) руйнівний вплив на сферу спадщини мали такі фактори, як неоліберальний урбанізм та спекуляції у сфері нерухомості. Ситуація змінилася у посткризове десятиліття, коли нове будівництво призупинилося. Згодом, до спадщини поступово склалося загальне позитивне ставлення: з'явилися правові та політичні рамки, що стимулювали адаптивне повторне використання із метою встановити його як загальну практику.

Як представлене пристосування спадщини на управлінському та політичному рівнях?

Іспанія є (квазі)федеративною державою з чотирма рівнями влади. Основні стратегії планування розробляються на національному рівні, хоча автономні громади (регіони) мають виняткові повноваження щодо планування. Існує національний Закон про історичну спадщину (1985 р.), але кожен регіон також має власний закон про культурну спадщину й яскраву регіональну ідентичність. Рішення у сфері пристосування спадщини розглядаються переважно на місцевому рівні. Неспівпадіння підходів на різних рівнях законодавства творить фрагментарну систему зі значними регіональними відмінностями в інвентаризації, управлінні, фінансуванні спадщини, а також в інтеграції планування та спадщини. Необхідна подальша юридична та політична інтеграція, разом із міцнішими зв'язками поміж концепціями збереження та ревіталізації.

Спадщина розглядається як інструмент для відродження міст, особливо після кризи, оскільки у посткризовому законодавстві та політиці фокус змістився з нового будівництва на повторне використання та регенерацію. Ця зміна стосується не конкретно спадщини, а радше підтримує роботу з наявними активами. Існують різні інтеграційні ініціативи: приміром, міністерство розвитку має політичну програму відновлення архітектурної спадщини, зосереджену на зайнятості, сталому розвитку, стимулюванні регіональної економіки та туристичній індустрії. Місцевим проєктам адаптивного повторного використання часто бракує політичної підтримки. Також, немає чіткої політики щодо тимчасового використання або зміни використання. Однак, будівельні норми поступово змінюються, визнається необхідність гнучкості та пропорційності у сфері проєктів адаптації спадщини.

Як забезпечуються ресурси для пристосування спадщини?

Спадщина розглядається як культурний, соціальний та економічний ресурс. Існує спеціальне державне фінансування спадщини (структурна та грантова підтримка), а також стимули у вигляді знижок на податки. Наявні й інші ресурси для адаптивного повторного використання: здебільшого йдеться про державне фінансування та програми ЄС (наприклад, ERDF, URBACT). Останні зосереджені на розвитку туристичної економіки та відродженні міст. Перешкодою є закупівлі, оскільки критерії часто не передбачають повторного використання (натомість є орієнтованими на критерій найнижчої ціни, а не сталості чи якості життя).

Як пристосування спадщини підтримується іншими політиками та громадою?

Існує політична програма, що заохочує громадську участь у питаннях спадщини, підтримує різноманітні заходи та підсилення громад. Є приклади експериментів із стимулюванням публічно-приватного партнерства, приміром платформа «decidim Barcelona» передбачає часткову цифрову співпрацю між державним, приватним і громадським секторами. У всій країні зростає тенденція до заохочення громадянської активності, інклюзивного будівництва (разом із пристосуванням спадщини) та розробки альтернативних моделей, що підтримуються та впроваджуються різними проектами, ініціативами та мережами «знизу вгору». Проте проекти під керівництвом громади не є поширеними, а система регулювання досі не сприяє появі правових інструментів, котрі могли би їх стимулювати (наприклад, DIY або тимчасове використання).

Пристосування спадщини в Іспанії (повний огляд)

Іспанія є парламентською монархією, яка керується Конституцією 1978 року. Вважається, що серед європейських держав Іспанія має одну з найбільш децентралізованих державних систем. Після падіння диктатури, Конституція 1978 року та акт про стандарти місцевого самоврядування 1985 року (Reguladora de las Bases del Régimen Local) сформували новий адміністративний та територіальний поділ. Іспанія має чотири рівні управління: національний уряд, 17 автономних громад, 50 провінцій і 8 119 муніципалітетів.

Управління та політика

Спадщина та політика планування

Центральна адміністрація має важливі законодавчі повноваження, але більшу частину законодавчих та регуляторних обов'язків з питань планування розподіляються між двома субнаціональними рівнями влади. Держава може розробляти галузеві плани національної інфраструктури, приміром, у сфері транспорту та енергетики. 2016 року Іспанія підписала два міжнародні зобов'язання: Амстердамський договір і Кіотський протокол. На основі цих угод центральний уряд розробив **Agenda Urbana Española 2019**, стратегічний документ у сфері політики сталого розвитку міст.

Автономні громади грають вирішальну роль у плануванні: вони «розробляють і доповнюють основне національне рамкове законодавство щодо землекористування шляхом створення власної законодавчої бази планування землекористування. У межах, встановлених національною системою, це дозволяє їм створювати власні комплексні системи планування» (OECD 2017). Отже, **регіони** мають повноваження задавати керівні принципи міського планування, а місцеві органи влади визначають власне муніципальне планування та розвиток. Метою такої структури є забезпечення **регіонального розвитку**. Відповідно до ієрархічної структури іспанської системи планування, **міські ради** відповідають за розробку та застосування інструментів міського планування, що затверджуються на регіональному рівні.

Модель, визначена Земельним законом 2008 року, підтримувала розширення міст. Вона засновувалася на принципі «**неоліберального урбанізму**», згідно з яким додаткова вартість, вироблена через її процеси, розподіляється між приватними агенціями (Caro and Gil 2017). Ця система народилася із підходу «**державне управління, приватне фінансування**», котрий, разом з іншими факторами, як-от лібералізацією ринку, призвів до високого рівня спекуляцій і перевиробництва в секторі нерухомості. Зрештою, це поставило під загрозу фінансовий сектор і саму економіку Іспанії після кризи 2008 року (D'Orsogna 2015). Після того, як бульбашка на ринку нерухомості луснула, було видано **Закон про реабілітацію, регенерацію та оновлення міст** (Ley de rehabilitación, regeneración y renovación urbanas, 2013), націлений на формування нової правової та адміністративної бази для підтримки міського планування.

Хоча самого терміна «адаптивне перевикористання» і немає у законодавстві, його можна знайти в межах поняття «реабілітація» (Rehabilitación), визначеним у Земельному законі (ст. 9, l.): «структурна або функціональна адаптаційна робота у будівлях, котрі вирізняються через свої архітектурні риси».

Хоча Королівський указ 2015 року “Texto refundido de la Ley de Suelo y Rehabilitación Urbana” спрямований на роз’яснення, регулювання та збалансування термінології, а також структурування положень у єдиний загальний текст, досі бракує чіткого визначення певних термінів, як от реабілітація, регенерація та оновлення міст.

Інституційний контекст

Міністерство освіти, культури та спорту (Ministerio de Cultura y Deporte — MCD) несе загальну відповідальність за політику та управління культурною спадщиною. Це головний суб’єкт на національному рівні у сфері структурного фінансування культури. ЄС також є важливим суб’єктом, адже він впливає на політику та забезпечення програм фінансування (De Gregorio Hurtado 2017; Garcia et al. 2015).

Державний секретар з питань культури відповідає за центральне управління, що поділяється на два генеральні директорати: **Генеральний директорат з питань образотворчого мистецтва та культурних цінностей** (DGFACA) і Генеральний директорат з питань культурної індустрії та книжкової політики. До складу DGFACA входить **Головне управління з питань історичної спадщини** (Subdirección General de Protección del Patrimonio Histórico — SGPPH). SGPPH та **Інститут іспанської культурної спадщини** (Instituto del Patrimonio Cultural de España — IPCE) відповідають за політику спадщини, а останній — за збереження культурної спадщини (Herein 2014). Сфера діяльності IPCE — «вивчення, збереження та реставрація культурних цінностей», а також забезпечення поінформованості та навчання.

Як частина SGPPH, **Рада з питань історичної спадщини Іспанії** (Consejo de Patrimonio Histórico Español — CPHE) є центральним органом, метою якого є підтримка співпраці між державою та автономними громадами, а також сприяння комунікації та обміну інформацією. Окрім того, рада готує та виконує національні плани збереження.

Міністерство розвитку (Ministerio de Fomento) є важливим суб’єктом у сфері спадщини, адже воно визнає потенційну роль архітектурної спадщини у відродженні регіональної економіки та індустрії туризму. Через **Програму архітектурної реабілітації** (Programa de Rehabilitación Arquitectónica) міністерство прагне підтримувати реставрацію історичних будівель, маючи ширшу мету: стимулювати зайнятість та підтримувати екологічну, соціальну та економічну стійкості.

На регіональному рівні **департамент культури** (Consejería de Cultura) — регіональний відділ Dirección General de Patrimonio Cultural — несе загальну відповідальність за культурну спадщину, як це встановлено регіональним законом. На додачу, він надає ресурси на розвиток культурної спадщини.

Відповідно до Закону про історичну спадщину Іспанії (l. 16/1986, див. ст. 3, L. 16/1985), **університети, Королівська іспанська академія мистецтв та інші дослідницькі установи** є дорадчими інституціями при державі. Більш того, завдяки кількості та якості культурних активів, **Католицька Церква** є одним із найважливіших суб'єктів у цій сфері. Приміром, 1989 року Рада (CPHE) і Церква Естремадури підписали угоду про співпрацю з метою зберегти і примножити ці активи. У третьому секторі проекти спадщини фінансуються **місцевими або національними фондами**, як от [Fundación Centro Internacional para la Conservación del Patrimonio](#), [Fundación Santa María la Real](#) та [Fundación del Patrimonio Histórico de Castilla y León](#). Правова база фондів описана в законі 2002 року — Ley de Fundaciones — із урахуванням додаткового регіонального законодавства.

Міські ради є головними суб'єктами на місцевому рівні як у сфері планування, так і спадщини. Проте основний напрям державної політики планування спрямований на залучення приватного сектору до міського розвитку.

Нормативний контекст

Різні рівні влади несуть відповідальність за культуру. Важливо зауважити, що Конституція 1978 року встановила збереження культурної спадщини як обов'язок для органів влади, а також визначила її як «...збагачення історичної, культурної і мистецької спадщини народів Іспанії та об'єктів, з якої ця спадщина складається, незалежно від її правового статусу та форми власності» (ст. 46).

На національному рівні **закон 1985 року про іспанську історичну спадщину** (і його подальші варіанти) є законодавчою базою з цього питання. Він встановлює визначення, цілі, критерії оцінки, оподаткування та фінансові заходи, що визначають загальне регулювання іспанської історичної спадщини. Мета цього закону полягає у тому, щоби подолати попередню законодавчу фрагментацію та дати можливість автономним спільнотам видавати власні регіональні закони. Документ визначає категорії, на основі яких розробляються конкретні правила захисту. Виділяють дві основні категорії об'єктів, що підлягають захисту: нерухомі (розділ II) і рухомі (розділ III) активи. Аби забезпечити вищий рівень захисту, обидва типи активів мають бути визнані **культурними цінностями** (Bienes de Interés Cultural — BIC) і включені до **Загального реєстру культурних цінностей**. Також встановлено **два нижчих рівня захисту**: захист **особистого майна (Загальний перелік) та іспанської історичної спадщини** (мінімальний рівень захисту).

Зовсім нещодавно інституції почали звертати увагу на промислову спадщину, особливо з регуляторної точки зору. Проте протягом останнього десятиліття простежується зростання соціальної чутливості до промислових руїн і того, що ці руїни представляють в історичному та культурному плані.

Багато заводів, промислових зон і ландшафтів були захищені як культурні цінності (BIC). Закон 1985 року «Про історичну спадщину Іспанії» нещодавно був доповнений Законом 10/2015, який зазначає, що «об'єкти, які складаються із нематеріальної культурної спадщини, є частиною історичної спадщини Іспанії відповідно до того, що встановлено спеціальним законодавством» (Pino, 2018, 10).

У національному масштабі використовуються два основні інструменти планування: **1) Національний план культурної спадщини (CHNP)** і **2) Національний план культурних ландшафтів (CLNP)**. Національні плани здебільшого спрямовані на координацію поміж центральною адміністрацією та визначеннями загальних критеріїв і методологій. На момент написання цього звіту було затверджено 14 CHNP, кожен з яких охоплює різні типи спадщини (приміром, собори, оборонна архітектура, промислова спадщина, нематеріальна спадщина тощо). Нещодавно на основі міжнародних конвенцій було розроблено Національний план культурних ландшафтів, який доповнює національні плани культурної спадщини, зосереджуючись на ландшафтному вимірі.

На регіональному рівні кожна автономна громада має законодавчо закріпити власні заходи щодо «збереження, реабілітації та визначення стадії руйнування спадщини разом із процедурами її охорони» (Ornelas et al. 2016).

Нині всі регіони мають власний закон про культурну спадщину. Незгодженість процедур інвентаризації та каталогізації культурної спадщини пояснюється відсутністю інструментів і загальних критеріїв на національному рівні (Ornelas et al. 2016).

Відповідно до CLNP (с. 19), регіони несуть відповідальність за застосування міжнародних конвенцій про культурний ландшафт. Як і у випадку культурної спадщини, вони визначають конкретне законодавство, стратегії, інструменти (карти, каталоги, діаграми тощо) або організації (як от Observatori del Paisatge de Catalunya), маючи на меті включення культурного ландшафту у територіальне планування.

Відповідно до **Закону про історичну спадщину Іспанії 1985 року**, муніципалітети зобов'язані розробляти **спеціальні плани охорони**. Такі плани повинні встановлювати (для всіх громадських потреб) пріоритетний порядок ремонту будівель та приміщень. Окрім того, закон зазначає, що до територій комплексної реконструкції, які уможливають відновлення житлових районів та економічну діяльність, будуть застосовані критерії, пов'язані із збереженням фасадів та будь-яких покриттів або інсталяцій (L. 16/85). Спеціальні плани мають бути затверджені **регіональним відділом культури** (Consejería de Cultura y Patrimonio) і можуть бути замінені інструментами загального планування, якщо ті будуть схвалені збоку Dirección General de Patrimonio Cultural.

Спеціальні плани оновлення центрів зазвичай використовуються для реконструкції історичних центрів. У них особлива увага приділяється захисту та розвитку спадщини. Вони вважаються одними з найважливіших спеціальних планів (González Pérez, 2007), тож їх зв'язок із міським плануванням очевидний. Приміром, спеціальний план муніципалітету Бадахос щодо історичного центру (Plan especial de ordenación, protección y actuación del centro histórico) був розроблений паралельно з міським планом землекористування та стосувався реалізації стратегії відновлення міста, управління та виконання плану і нормативних актів.

У сфері будівельного регулювання **Закон про будівництво 1999 року** є базою, що регулює будівельну діяльність, визначає технічні та адміністративні вимоги до будівельних процесів, суб'єктів та юридичні розпорядження, відповідальності і гарантії кінцевих користувачів. Починаючи з 1970-х років, розширення різних правил і будівельно-технічних стандартів означило необхідність створення єдиної правової бази. Зокрема, ст. 16.1 Закону про будівництво визначає збереження як обов'язок власників. **Національний будівельний кодекс 2006 року** — Código Técnico de la Edificación (CTE) — містить усі технічні стандарти та правила в одному тексті: це і структурна безпека, і пожежна безпека, інклюзивність, тепловий та акустичний комфорт. Однак CTE створювали для роботи з новобудовами, тому державні установи працювали разом, аби адаптувати CTE до особливостей наявних будівель. Кодекс містить вимоги пропорційності та гнучкості, що гарантують рівень попиту. Ці вимоги визначаються відповідно до конкретних умов спадщини, стан котрої не має погіршуватися. На думку деяких авторів, вони відповідають вимогам, прийнятим у Європейському Союзі та відображеним у новому національному **Законі про реабілітацію, регенерацію та оновлення міст** — “Ley de Rehabilitación, regeneración y renovación urbanas” (Орнелас, Гuedес і Бреда- Васкес 2016).

Ресурси: фінансування та стимулювання адаптивного перевикористання спадщини

Загалом інвестиції в культурну спадщину можуть надходити з різних державних і приватних джерел, як от власне держави, регіональних та місцевих департаментів, фондів, банків, католицької церкви тощо. Відповідно до децентралізованої моделі країни, регіони мають сприяти розвитку сектору культурної спадщини, виділяти кошти та залучати місцеві адміністрації, громади та приватні ініціативи через спонсорство та меценатство.

Закон про історичну спадщину зобов'язує виділяти суму, що **дорівнює принаймні 1 % контрактів на виконання громадських робіт** для збереження культурної спадщини Іспанії, її збагачення або промоції креативного сектору. 2013 року показник зріс до 1,5 % для громадських робіт та організацій, залежних від Міністерства освіти, культури та спорту.

Держава також виділяє фінансування у формі **конкурсних грантів**: у 2017 та 2018 роках Secretario de Estado de Cultura оголосив про декілька грантів, направлених на підтримку проєктів культурної спадщини, як от збереження Всесвітньої культурної спадщини в Іспанії, захист нематеріальної культурної спадщини та розвиток археології.

Програми ЄС є важливим джерелом фінансування як на національному, так і на регіональному рівнях. Регіон Естремадура отримав трохи більше 8 мільйонів євро від програми Iniciativa Urbana, в результаті якої відновили райони поблизу важливих об'єктів спадщини в місті Меріда, внесеному до переліку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Тематичні цілі Оперативних програм Естремадури (OP 2014-2020), започаткованих у рамках Європейських фондів регіонального розвитку (FEDER), розглядають спадщину з точки зору збереження, захисту, популяризації, розвитку природної та культурної спадщини шляхом стратегій, орієнтованих на туризм.

Окрім встановлення зобов'язань щодо фінансування для держави, законодавство Іспанії також дозволяє **сплачувати податкові борги шляхом передачі майна, що належить до історичної спадщини Іспанії**. Спочатку такий варіант було включено до Закону про історичну спадщину, але з 2014 року — перенесено до закону про податок на корпорації.

Різні закони визнають важливість стимулювання приватного фінансування та роботи організацій культурної спадщини. У деяких випадках це досягається шляхом **зниження податків** у відповідь на наступні витрати: а) консервацію, повернення, реставрацію, популяризацію та експонування об'єктів, що становлять

культурний інтерес, згідно з положеннями про історичну спадщину; b) відновлення будівель, а також покращення інфраструктури або архітектурних, археологічних, природних чи ландшафтних елементів і об'єктів Всесвітньої спадщини. Існують деякі **податкові пільги та винятки**: цінності, що становлять культурний інтерес (VIC), звільнені від податку на майно (IBI), податку на споруди, установки та роботи, податку на приріст капіталу на міських землях. Ба більше, майно VIC та рухомі об'єкти, включені до Загального переліку, звільняються від сплати податку на спадщину (Herein 2014). Закон також підтримує участь некомерційних організацій у суспільно важливій діяльності, визначаючи вигідні їм правові та податкові рамки. Такі закони про стимуляцію прийняті як на місцевому, так і на національному рівнях.

Інші фактори: участь громад, культура, стійкість

Участь громад

Конституція Іспанії 1978 року містить нормативну базу для процесу спільного управління та покладає на органи державної влади обов'язок забезпечувати свободу та рівність осіб і груп, а також участь усіх громадян у політичному, економічному, культурному та соціальному житті. **Проте інструменти застосування закону не визначені, у ньому немає вимог до конкретних органів державної влади.** Таким чином, проблемою є зміцнення демократії через активну участь громадян у політичному житті (Giordano, 2017).

Real Decreto Legislativo 2015 року забезпечує основні умови рівності в конституційних правах і обов'язках громадян. Закон вимагає, щоб усі громадяни мали право брати активну участь у процедурах підготовки та затвердження будь-яких планів землекористування чи містобудівних і виконавчих документів, зокрема їх екологічної оцінки.

Вдала практика

На регіональному рівні хорошим прикладом є Закон про історичну і культурну спадщину Естремадури (DOE 59, від 22/05/1999), що розглядає культурну спадщину як фактор цілісного розвитку, адже вона є цінною як культурний ресурс, а також грає важливу роль у соціально-економічному розвитку. Закон 2002 року, Ley Orgánica, регулює права та статuti асоціацій в автономному співтоваристві — це стало актуальним у сфері практики адаптивного перевикористання спадщини в регіоні.

Програма Cultura y Ciudadanía, очолювана Міністерством культури та спорту, спрямована на сприяння участі громадян у сфері культурної спадщини. Програма визнає культуру основою побудови та трансформації сучасного суспільства та підтримує дослідження, дебати, картографування, програмування різноманітних заходів для культури та формування громадянського суспільства.

Вдала практика

Так звана «Барселонська модель» «муніципалізму загального блага» є добрим прикладом співпраці між державним, приватним і громадським секторами (Blanco, 2015). «Pla Vuits» покликана стимулювати використання «заморожених» земель у місті Барселона шляхом організації тимчасових заходів, що проводяться державними або некомерційними організаціями та сприяють залученню громадянського суспільства до відновлення міста. Також було розроблено цифрову платформу «Decidim Barcelona», що має відкритий доступ, аби громадяни мали можливість брати участь у міському житті Барселони. Вона спрямована на побудову демократичного та прозорого міста шляхом посилення участі громадян у визначенні та розробці політики. Цю платформу вважають однією з найкращих європейських моделей серед цифрових інструментів участі в ухваленні рішень у містах щодо політики та бюджетування.

Сталість

Королівський законодавчий указ про оцінку впливу на довкілля (EIA) (1986) є основним інструментом для оцінки впливу на довкілля, спрямований не тільки на збереження природних ресурсів і захист навколишнього середовища, але також на захист культурної спадщини. Охорона культурної спадщини визначається статтею 1, де встановлюється, що оцінка повинна ідентифікувати, описувати та оцінювати прямі та непрямі впливи проєкту на матеріальні об'єкти та культурну спадщину. Як і в інших сферах, регіональні органи влади мають власні відповідні законодавчі акти.

Тренди в Іспанії (підсумок)

Іспанське містобудування здебільшого характеризується **спекуляціями з нерухомістю**. Респонденти повідомляють, що перевага надається будівництву, а це перешкоджає повторному використанню міських активів і місць, а також матері-

алів у процесі будівництва (Сіругеда та Мойра Гонсалез).

Як зазначалося раніше, відсутність чіткого значення термінів реабілітації, регенерації та реновації у законі 8/2013 призводить до непорозуміння, але останні норми у сфері регенерації демонструють певний прогрес.

Виклик

Як стверджує Гонсалез (2014), уникнення терміну «Restauración / реставрація» демонструє, що питання культурної спадщини (у широкому сенсі) вирішуються законом лише опосередковано. Він пропонує встановити зв'язок між регенерацією та збереженням, аби подолати спекулятивну тенденцію в іспанському секторі нерухомості та підтримати довгострокове бачення розвитку.

Це особливо важливо у контексті втручань у сучасні (приміром, датовані ХХ століттям) райони спадщини. Вочевидь, відсутність «культурного» статусу у цих частин міста разом із термінологічною невизначеністю означає, що **політичні упредження визначали знесення або збереження сучасної спадщини**. Однак практики стверджують, що логіка збереження переважає над потребами та використанням, заявленими місцевими громадами. Недостатня впливовість органів, котрі займаються питаннями збереження, а також невиконання державними органами своїх обов'язків призвели до **масштабних знесень** об'єктів спадщини, незалежно від фактичної культурної цінності (ще не внесених до переліку) будівель.

У плані переходу до системи, заснованої на регенерації та реабілітації, на Іспанію вплинула європейська міська політика (De Gregorio Hurtado 2017; Garcia et al. 2015). Регіональні закони також були чутливі до нових міжнародних критеріїв і рекомендацій щодо культурної спадщини, понять промислової спадщини, культурного ландшафту або нематеріальної спадщини (Pino 2018). Більш того, у цьому процесі переорієнтації дослідники простежують загальний зсув у бік **політики, орієнтованої на туризм**, що робить туризм головним двигуном іспанської національної економіки.

Іспанські підходи до відродження культури **вплинули на міжнародні моделі, як от «модель Барселони» та «ефект Більбао»**, що тісно пов'язані з брендингом міста (Morató and Zarlenga 2018). Часто брендинг ставав причиною знесень архітектурної та, зокрема, промислової спадщини. Проте, економічна криза 2008 року відкрила шлях до **нових міських сценаріїв участі**, заснованих на сучасній культурі.

Вдала практика

Серед найбільш важливих ініціатив можна згадати Fàbricas de creation/creativity у Барселоні та Harinera ZGZ в Сарагосі, котрі підтримують перевикористання промислової спадщини через заохочення культурної продукції, співпрацю, розширення прав і можливостей громадян та міждисциплінарні процеси. Ці нові фабрики, розташовані в старих занедбаних промислових будівлях, у бідних районах, державні адміністрації передають громадським колективам, котрі беруть на себе відповідальність за управління. Окрім того, ці ініціативи управляються незалежно, знаменуючи нове покоління соціальних центрів, тепер уже більш інклюзивних, основною метою котрих є надання послуг та зелених просторів. Такі адаптивні проекти перевикористання об'єднують сфери спадщини, культури та громадської участі.

В Іспанії з'явилося багато форм **тактичного урбанізму**, хоча **громадські ініціативи є лише невеликою частиною сектора, що страждає від відсутності політичної підтримки** (Сіругеда, Муньоз Санчез) та/або політичної упередженості (Шульбаум, Мойя Гонсалез). Ці процеси відбуваються паралельно із **проблемами у сфері державних закупівель**, часто заснованій на традиційних схемах. Щоби подолати ці перешкоди, дослідження, опубліковане *Arquitecturas Colectivas, Guía práctica para la activación de espacios inmuebles en desuso*, створило юридичну «базу знань», необхідну для підтримки колективів, груп та асоціацій, зацікавлених у відродженні закинутих будівель.

Виклик

Як і в законодавстві про планування, у національних законах немає конкретних посилань на тимчасове використання чи практику DIY. Отже, відсутність інструментів, спрямованих на підтримку «процесуального дизайну», заснованого на інтеграції короткострокових і довгострокових проектів, є головною перешкодою у сфері адаптивного перевикористання, керованого громадою.

Інтерв'ю

Сантьяго Сіругеда (Santiago Cirugeda), архітектор, 02.03.2019.

Олів'є Шультбаум (Olivier Schulbaum), співзасновник громадської платформи краудфандингу «Goteo», 02.08.19

Луїс Мойя Гонсалес (Luis Moya González), архітектор і професор Вищої технічної школи архітектури в Мадриді, 18.02.2019.

Мауро Гіл-Фурньє (Mauro Gil-Fournier), архітектор Estudio [SIC] arquitectura y urbanismo, 19.02.2019.

Массімо Ангрілі (Massimo Angrilli), архітектор, професор Університету Пескари, 25.02.2019.

Карлос Муньос Санчес (Carlos Muñoz Sánchez), архітектор і співзасновник LaFábrica detodalavida в Лос-Сантос-де-Маймоні, 20.02.2019.

Алехандро Ернандес Реннер (Alejandro Hernández Renner), директор фонду «Маймона», 03.01.2019.

Бібліографія

ALFONSO L. P. (2016), "Urbanismo temporal, derecho a la ciudad y marco estatal de las políticas urbanas," Fernández, M. Gifreu, J. (eds.) El uso temporal de los vacíos urbanos, available at: [https://urbanitasite.files.wordpress.com/2019/11/el-uso-temporal-de-los-vacc3ados-urbanos.pdf](https://urbanitasite.files.wordpress.com/2019/11/el-uso-temporal-de-los-vacios-urbanos.pdf), pp. 100-120.

BENITO DEL POZO P. (2006), Industria y patrimonialización del paisaje urbano: la reutilización de las viejas fábrica, Tercer bloque: Paisajes urbanos contemporáneos, Universidad de León.

BLANCO I. GOMÀ R. (2016), El municipalisme del bé comú, Icaria: Barcelona.

CARO, GIL (2017), "Going on about urban planning principle," Building and Management, 1:2, pp. 4-11.

CLAVER J., SEBASTIÁN M.A. (2013), "Basis for the classification and study of immovable properties of the Spanish industrial heritage," Procedia Engineering 63, 506–513.

DIVISIÓN DE ESTADÍSTICA Y ESTUDIOS, SECRETARÍA GENERAL TÉCNICA - MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE (2018), Anuario de estadísticas culturales 2018, <https://www.culturaydeporte.gob.es/servicios-al-ciudadano/estadisticas/cultura/mc/naec/2018.html>

GIORDANO F.M. (2017), "L'esempio italiano dell'amministrazione condivisa è parso ai catalani un mezzo valido per rispondere con efficacia, come scrive Arena, al "enemigo común, representado por la complejidad del mundo en que vivimos", Labsus — Laboratorio per la sussidiarietà.

GONZÁLEZ PÉREZ J. M. (2007), "Urban Planning System in Contemporary Spain," European Planning Studies, 15:1, pp. 29-50.

HEREIN (2014), National Report of Spain, <https://rm.coe.int/herein-european-heritage-network-spain-national-policy-report/16808c7eec>.

- HERNÁNDEZ LAVADO A. (2009), "El patrimonio cultural y su fiscalidad en la Comunidad Autónoma de Extremadura," *Revista de derecho de Extremadura* 4, 306-323.
- HERNÁNDEZ LAVADO A. (2014), "La destrucción del patrimonio histórico español y los incentivos fiscales a su recuperación," *Dike kai nomos: Quaderni di cultura politico-giuridica*, 6: 5-29.
- MASOT A. N., ALONSO G. C. (2017), "25 Years of the leader initiative as European rural development policy: the case of Extremadura (Spain)," *European Countryside* 2, 302-316.
- MINISTERIO DE CULTURA Y DEPORTE (2018), Patrimonio Cultural de las Administraciones Públicas. Online, available at: https://www.boe.es/legislacion/codigos/codigo.php?id=175_Patrimonio_Cultural_de_las_Administraciones_Publicas&modo=1.
- MORATÓ A.R., ZARLENGA M.I. (2018), "Culture-led urban regeneration policies in the Ibero-American space," *International Journal of Cultural Policy*, 24:5, 628-646.
- MOYA GONZÁLEZ L. (2014), "Reflexiones sobre aspectos físicos de la Ley 8/2013 de rehabilitación, regeneración y renovación urbanas," *Ciudad y Territorio Estudios Territoriales* 179, pp. 75-79.
- MOYA GONZÁLEZ, L. DÍEZ DE PABLO, A. (2012), "La intervención en la ciudad construida: acepciones terminológicas," *Urban* 4, pp. 113-122.
- NIHLAUI VILLA, (2017), El mecenazgo cultural, trabajo fin de grado, https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/14616/Nihloui_Villa.pdf?sequence=1
- OECD (2017), THE GOVERNANCE OF LAND USE. COUNTRY FACT SHEET SPAIN, <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/land-use-Spain.pdf>
- ORNELAS C. et al. (2016), "Cultural built heritage and intervention criteria: a systematic analysis of building codes and legislation of Southern European Countries," *Journal of Cultural Heritage* 20, pp. 725-732.
- OSTANEL E. (2017), *Spazi fuori dal comune. rigenerare, includere, innovare*, Milano: Franco Angeli.
- PERALES PIQUERES R. (2013), "La rehabilitación de edificios histórico-artísticos para fines culturales en Extremadura y México - El modelo extremeño como territorio museo," *Boletín de Monumentos Históricos* 27, Instituto Nacional de Antropología e Historia.
- PINO J. M. (2018), "The New Holistic Paradigm and the Sustainability of Historic Cities in Spain: An Approach Based on the World Heritage Cities," *Sustainability* 10; <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/7/2301>
- PILAR BIEL IBÁÑEZ M. (2017), "Spazi per la cultura nella Spagna del XXI secolo: la trasformazione di edifici industriali dismessi in aree di rinnovamento urbano," *OPUS* 1.
- ROMEO-GONZÁLEZ J., FARINÓS-DASÍ J. (2012), "Cities and Urban and Metropolitan Regions in Spain," SEIXAS, J. ALBET, A. (eds.), *Urban Governance in Southern Europe*. Surrey (UK), Burlington: Ashgate.
- TEJEDOR BIELSA J. (2013), *Rehabilitación y regeneración urbana en España. situación actual y perspectivas*, Monografías de la revista aragonesa de administración pública XV, Zaragoza.
- D'ORSOGNA (ed.) (2015), *La perequazione urbanistica: materiali per la comparazione giuridica*. Torino: Giappichelli.